

SLAVIA
časopis pro slovanskou filologii
vychází od roku 1922

vydává Slovanský ústav AV ČR, v. v. i.

ročník 83, 2014, sešit 2

výkonná redakce

Václav Čermák (vedoucí redaktor), Marcel Černý,
Miroslav Olšovský (výkonný redaktor literární části), Karolína Skwarska,
Eva Šlaufová (výkonná redaktorka lingvistické části)

mezinárodní redakční kruh

Leszek Engelking, Stanisław Gajda, Hana Gladkova, Tomáš Glanc,
Dobromir Grigorov, Helmut Keipert, Renate Lachmann, Lubor Matejko,
Alexandr M. Moldovan, Johannes M. Reinhart, Dubravka Sesar

**Veškerou korespondenci, rukopisy příspěvků, korektury
i recenzní výtisky zasílejte na adresu redakce**

SLAVIA
Slovanský ústav AV ČR, v. v. i.
Valentinská 1, 110 00 Praha 1
tel. 224 800 251 fax 222 320 806
e-mail: slavia@slu.cas.cz

Výrobu a distribuci pro Slovanský ústav AV ČR, v. v. i.,
zajišťuje nakladatelství

Distribuce v České republice:
EUROSLAVICA – distribuce publikací, včetně povinných výtisků
Sportovní 106, 257 21 Poříčí nad Sázavou, euroslavica@volny.cz

Distribuce v zahraničí:
Kubon & Sagner, Hess-Strasse 39/41, München
D-80798, BRD

ISSN 0037-6736
Evidenční číslo MK ČR E 887

© Slovanský ústav AV ČR, v. v. i., 2014

OBSAH

ČLÁNKY

- Леся Гливінська: Українська художня мова в сучасному лексикографічному вимірі 115-126
- Nicole Dołowy-Rybnińska: Upper Sorbs and the Use of Minority Language Online: Some Advantages for the Upper Sorbian Language and Community 127-143
- Marián Pčola: „K тебе, имеющему быть рожденным...” Básnická korešpondencia Mariny Cvetajevovej v naratívnych súradniciach 144-154
- Татьяна Янковская: На границе/грани городских локусов. Концепция переходного пространства в романе Ф. М. Достоевского *Преступление и наказание* 155-165

MATERIÁLY A DISKUSE

- Борис Норман: Режиссер в отсутствие актеров: об абсолютном употреблении глагола 166-178
- Srđan M. Jovanović: Prilog izučavanju akcenatskog kvaliteta i kvantiteta srpske varijante policentričnog srpskohrvatskog jezika .. 179-185

KRITIKY A REFERÁTY

- Dotatky k *Slovníku jazyka staroslověnského* (E. Bláhová) 186-189
- Jadwiga Piskorz: Die Grammatikalisierung eines neuen Perfekts im Polnischen. Ein Beitrag zur Entwicklungslogik des Perfekts. (K. Brankačec) 189-195
- Jiřina van Leeuwen-Turnovcová – Jana Stráníková: Schreiben im Alltag des 19. Jahrhunderts. [Band 1:] Das Schreib- und Schrifttschechische zur Zeit der nationalen Wiedergeburt (1790-1860) in Briefen der patriotischen Kreise. Band 2: Tschechisch-deutsche Synthesen – Partnerbeziehungen der Wiedergeburtzeit. (Fr. Martinek) 195-201
- Dvě díla současné ruské frazeologie (R. Novotná) 201-207
- Elipsa a jevy příbuzné (H. Flídrová) 207-210
- Komentovanou bibliografií k dějinám českého překladu? (V. Petrbok) 210-213
- Petr Stehlík: Bosna v chorvatských národně-integračních ideologiích 19. století. (M. Příhoda) 214-216
- Sibille Rigler: „Picking up the Pieces“ Woody Allen intertextueller Dialog mit der russischen Literatur. (L. Bohuslavová) 216-219

ZPRÁVY

- Hana Gladkova – Kina Vačkova [edd.]: Jazykové právo a slovanské jazyky. (M. Sloboda) 220-223

Ethnolinguistica Slavica. K 90-letiu akademika Никиты Ильича Толстого (J. Villnow Komárková)	223-226
<i>Jiří Koten: Jak se fikce dělá slovy.</i> (O. Pavlova)	226-228

NEKROLOGY

Janko Báčvarov (L. Uhlířová)	229-230
Władysław Lubaś (I. Bogoczová)	231-233
Seznam autorů	234

CONTENTS

STUDIES

Lesja Glyvins'ka: Ukrainian Literary Language in Modern Lexicographic Dimension	115-126
Nicole Dołowy-Rybnińska: Upper Sorbs and the Use of Minority Language Online: Some Advantages for the Upper Sorbian Language and Community	127-143
Marián Pčola: Marina Tsvetaeva's Poetic Correspondence in Narrative Coordinates	144-154
Tatiana Janowska: On the Border/Ridge of the City's Loci. The Concept of Transitional Space in the Novel <i>Crime and Punishment</i> by F. Dostoevsky	155-165

MATERIALS AND DISCUSSIONS

Boris Norman: Director without Actors: on Absolutive (Argumentless) Use of the Verb	166-178
Srdan M. Jovanović: To the study of Accentual Quality and Quantity of Serbian Version of the Polycentric Serbo-Croatian Language	179-185

REVIEWS, REPORTS and OBITUARIES

see Contents in Czech

Petr Stehlík: Bosna v chorvatských národně-integračních ideologiích 19. století. Masarykova univerzita, Brno 2013, 218 s., ISBN 978-80-210-6239-9

Petr Stehlík si ve své první publikované autorské vědecké monografii, vycházející z doktorské dizertace, vytkl za cíl zmapovat roli Bosny v chorvatských národně-integračních ideologiích 19. století, resp. „charakterizovat postavení a úlohu Bosny a Bosňanů [...] právě v těchto národně-politických koncepcích, a to v jejich původních variantách, které udávaly ráz formování moderního chorvatského národa od 30. do 90. let 19. století“ (s. 9). V úvodu představuje zvolené téma a zdůvodňuje časový rámec svého výzkumu (od počátku ilyrského hnutí až po 70. léta 19. století), stanovuje jeho metodologická východiska, vymezuje základní pojmy historické geografie komplikovaného jihoslovanského areálu a definuje pravidla pro formální úpravu vlastního textu. Z hlediska teoretického pojetí vzniku moderních národů odkazuje v první řadě na práce Miroslava Hrocha, Erica Hobsbawma a Miloše Rezníka. V kontextu domácích (chorvatských) myšlenkových proudů se autor hlásí především k fundamentálním monografiím historičky Mirjany Grossové, z nichž čerpá zejména v druhé polovině knihy. Z hlediska uchopení celé problematiky považují za významné autorovo rozhodnutí využít při zpracování tématu vedle odborné literatury a dobové publicistiky i beletrii. Podle názoru Petra Stehlíka to byla právě oblast krásné literatury, zejména zpočátku dominující básnická tvorba, kde mohli jednotliví autoři otevřeněji vyjádřit své názory a sdělit postoje, jež zůstaly v jejich veřejném angažmá skryty nebo jen naznačeny, neboť „dobová literátka, politici a ideologové leckdy ve svých básních, novelách či cestopisech vyjadřovali otevřeněji a uceleněji své pohledy na Bosnu, Bosňany a řešení východní otázky“ (s. 13).

V první kapitole „Politická a myšlenková východiska chorvatských národně-integračních ideologií“, kterou můžeme chápat jako historický úvod k problematice chorvatského obrození, Stehlík pojednává o stavovské ideologii obrany autonomních práv Trojjediného království, tradici chorvatského renesančního a barokního slavismu a prvním moderním programovém spise chorvatské politiky *Disertacija iliti razgovor* z pera Janka Draškoviće. Lze jen souhlasit se Stehlíkovým východiskem, že obrozenecký koncept národa i pojetí širší slovanské pospolitosti byly v chorvatském prostoru výsledkem vzájemného působení dobových kulturních a intelektuálních podnětů na jedné straně a odkazu domácího renesančního a barokního slavismu (Vinko Pribojević, Mavro Orbini, Pavao Ritter Vitezović a další) na straně druhé. V následujících šesti kapitolách se Stehlík postupně věnuje bosenskému tématu v jednotlivých klíčových etapách formování chorvatského národního programu. S ohledem na cílového čtenáře pokládám za opodstatněné jeho rozhodnutí uvést analýzu dobových textů obecnou charakteristikou ilyrismu, původního jihoslovanství a pravašství, a to i za cenu zřetelně komplikovaného charakteru daných podkapitol. V závěrečném shrnutí pak autor zobecňuje své dílčí postřehy a poznatky získané z analyzovaného materiálu.

Po přečtení celého textu nemohu neupozornit zejména na širší použité odborné literatury (jihoslovanské, české, ruské i západní proveniencie) a pramenů, o čemž svědčí nejen rozsáhlý a účelně strukturovaný seznam primárních i sekundárních zdrojů, ale rovněž tak precizní poznámkový aparát ve vlastním textu s řadou vysvětlujících komentářů i originálních ukázek. Jako jednu z nepochybných kvalit knihy vyzdvihují přehlednost a ujasněnou strukturu výkladu, stejně jako vyváženost mezi vlastním autorským textem a vhodně zvolenými ukázkami. Za zcela žádoucí pokládám důslednou snahu o vlastní překlad ukázek i názvů analyzovaných děl, čímž se pisatel vyhnul jazykovému amalgámu, který by českému čtenáři, neznalému jihoslovanských jazyků, komplikoval porozumění. V této souvislosti připomínám, že se v domácím prostředí většinou jedná o vůbec první překlady ukázek ze zmiňovaných klíčových spisů chorvatského obrození.

Možné připomínky k recenzované monografii mají daleko spíše než formu kritických výtek charakter obecnějších poznámek a námětů pro další bádání. Navzdory hojně-

mu využití literárních textů pro poznání politických programů a ideologických koncepcí zůstává nezodpovězena otázka o vzájemném poměru mezi společenskou a estetickou funkcí beletrie, tedy do jaké míry už kvůli zásadním historickým zvrátům a transformaci samotné chorvatské společnosti 30. – 70. let 19. století doznala proměn role literatury v národně ideologickém diskurzu; jinými slovy otázka, zda máme právo stejně přístupovat k literárním textům ilyrského hnutí, období tzv. Bachova absolutismu či epochy po obnovení ústavnosti v 60. letech 19. století. Jako pozoruhodné vnímám zjištění, že i oba hlavní představitelé formativní fáze pravašství (Eugen Kvaternik, Ante Starčević) přes svůj radikální rozchod s konceptem slovanství vnímali ruskou zahraniční politiku nikoli jako instrument k naplnění reálně politických imperiálních mocenských aspirací, ale jako výraz slovanskosti carské říše. Přesto byl Starčević v jistém okamžiku ochoten spojit svá očekávání a cíle s ruským angažmá na Balkáně. Tento paradoxní moment z dějin rusko-chorvatských vztahů se v knize nachází poněkud na okraji zájmu, a čtenáři tak zůstává nejasná hlubší motivace naznačeného radikálního obratu. Při kritickém zhodnocení všech peripetií utváření „chorvatských národních ideologií“ druhé poloviny 19. století (jihoslovanství, pravašství) musím konstatovat, že jejich hlavní představitelé překvapivě dlouho zůstávají pod vlivem národní mytologie, založené na argumentaci a intelektuální výbavě odkazující na časově vzdálenou, velmi volně a účelově interpretovanou národní minulost. V této souvislosti bych pokládal za účelné se zamyslet nad rozdílem mezi popisovanými koncepcemi (rekonstruovanými zčásti z literárních děl), které se opravdu jen stěží mohly stát základem realistického a realizovatelného národního politického programu, a působením hlavních protagonistů v každodenní politice. Vzhledem k zásadním a v samotné práci avizovaným kontinuálním proměnám ideologických postulátů obou klíčových směrů chorvatské politiky (jihoslovanství a zejména pravašství) v posledních desetiletích 19. století se mi poněkud diskutabilní zdá autorova teze, že pravašská a jihoslovanická ideologie ovlivňovaly chorvatský národotvorný proces do 90. let „ve své originální podobě definované před rokem 1878“ (s. 11).

Vzhledem k vysoké odborné úrovni, čtivému a zároveň kultivovanému stylu podání látky má recenzovaná publikace potenciál oslovit širokou obec zájemců a badatelů, stát se vítanou příručkou pro studenty i vyučující filologických, historických a politologických oborů. Vedle komplexního a přístupného zpracování jednoho fenoménu z dějin formování chorvatského národního a historického vědomí nabízí přehled a analýzu pestrého spektra beletristických i publicistických textů a v neposlední řadě rovněž odborné literatury zejména k dějinám a kultuře chorvatského etnického a historického prostoru. Nejen s ohledem na nedávné dramatické události na území bývalé Jugoslávie, ale také na hluboké problémy současného etnicko-správního modelu v Bosně a Hercegovině považuji téma práce za velmi aktuální. Autor si je naznačeného rozměru a přesahu svého textu vědom, o čemž svědčí jeho slova, že by sice bylo „zjednodušující a nepřesné tvrdit, že etnické čistky, koncentrační tábory a masové hroby v Bosně [...] lze primárně označit za přímý důsledek odlišného nahlížení Srbů a Chorvatů na Bosnu, které má kořeny v 19. století“, ale (jak vzápětí dodává) bosenská válka sklonku 20. století „bezsporně měla i historicky podmíněné pozadí, jež úzce souvisí s problematikou utváření moderních jihoslovanických národů“ (s. 8).

Domnívám se, že navzdory dílčím připomínkám, které k monografii Petra Stehlíka mohou být vzneseny, nelze opomenout skutečnost, že kniha představuje první a nutno konstatovat zdařilý pokus o komplexní zhodnocení role Bosny v utváření chorvatské národní ideologie. Její výraznou silnou stránku vidím ve skutečně, nikoli pouze formálně deklarované interdisciplinarity. Autor prokazuje schopnost filologické práce s prameny, základní zvládnutí metodologické báze vzniku moderních politických národů, teorie nacionalismu, historických reálií i širšího kulturního a filozofického kontextu. Stehlík se kromě toho dokázal kriticky vyrovnat se zažitými stereotypy a mýty o chorvatském obro-

zení, jež nejednou podléhalo jednostranným, účelově politickým a značně ideologizovaným interpretacím. Formování moderního národa jím není chápáno jako naplnění věčně platných, neměnných nacionálních projektů a tužeb, ale jako komplikovaný a obtížně předvídatelný mnohvrstevný proces ovlivňovaný konkrétní sociálně-kulturní a historickou situací daného etnického společenství; jako proces, jehož trajektorie je výslednicí vzájemného působení nezřídka zcela protikladných koncepcí. Právě v prostoru jihovýchodní Evropy jsme svědky koexistence i konkurence protichůdných tendencí – na jedné straně nadnárodních integračních programů (ilyrismus, jihoslovanství) a na straně druhé řešení národností otázkou cestou vytvoření exkluzivního etnicky čistého prostoru. Budiž řečeno, že se brněnský představitel nastupující generace slavistů ve svých dílčích postřezích i obecnějších závěrech neuchyluje k ahistorickému přenášení aktuálních schémat i pojmů na realitu 19. století a dobové aktéry se nesnaží soudit prizmatem současné dějinné zkušenosti. Pozorný čtenář nabude oprávněného dojmu, že prezentované poznatky představují výsledek Stehlíkova dlouhodobého a hlubokého zájmu o zkoumanou oblast. Fakt, že ústřední téma knihy dosud nebylo ve formě vědecké monografie zpracováno, činí z publikace *Bosna v chorvatských národně-integračních ideologiích 19. století* novátorský badatelský počín.

Marek Příhoda

Sibille Rigler: „Picking up the Pieces“ Woody Allen intertextueller Dialog mit der russischen Literatur. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2013, 264 s., ISBN 978-3-447-06941-0

Rakouská rusistka Sibille Rigler se v knize *Picking up the Pieces. Woody Allens intertextueller Dialog mit der russischen Literatur* věnuje reflexím ruské klasické literatury v tvorbě amerického režiséra Woodyho Allena, konkrétně v jeho čtyřech snímcích *Láska a smrt* (*Love and Death*, 1975), *Září* (*September*, 1987) *Zločiny a poklesky* (*Crimes and Misdemeanours*, 1989) a *Match Point – Hra osudu* (*Match Point*, 2005).

Jak se Rigler zmiňuje v úvodu knihy, Woody Allen se netajil svým obdivem k ruské klasické literatuře: „I don't think that one can aim more deeply than at so-called existentialist themes, the spiritual themes. That's probably why I'd consider the Russian novelists as greater than other novelists. Even though Flaubert, for example, is a much more skilled writer than, I think, Dostoyevsky or Tolstoy, his work can never be as great, for me personally, as the other two.“ (s. 4) Na vlivy ruské klasické literatury v Allenově tvorbě poukazuje mnoho autorů. I. Saposnik zmiňuje východoevropské kořeny Woodyho Allena a Isaaca Bashevis Singera (s. 5).¹⁾ Oba z původního prostředí čerpali specifický humor a hledali inspiraci pro své postavy. Prarodiče Woodyho Allena byli židovští utečenci z Ruska a Rakouska-Uherska a Isaac B. Singer pocházel z Polska, proto jsou jejich příběhy o generacích, které ve velkém emigrovaly do Spojených států a transformovaly židovskou i americkou kulturu.

V teoretické části monografie se Rigler věnuje otázkám transmediality a intertextuality v literatuře a filmu a teoriím intertextuality podle Kristevy, Bachtina a Blooma.

V další části přistupuje k analýze čtyř konkrétních filmů. Tyto filmy vznikaly v časovém období třiceti let. První z nich, *Láska a smrt* z roku 1975, je parodií na šlechtický život v Rusku za doby napoleonských válek. Hlavního hrdinu Borise, syna ze šlechtické

1/ Saposnik, I.: *A Tale of an Umbrella. Isaac Bashevis Singer, Woody Allen and their New York Stories*. In: Denman, H. [ed.]: *Isaac Bashevis Singer: His Work and His World*. IJS Studies in Judaica, Bd. 1, Boston 2002, s. 97-110.